

Raunnes Historielags

Nattvandring 2004

19. Juni

Nattvandring 19/6 2004

Området vi går i er historisk knyttet til gårdene Udnes, Brauter, Frøyhov og Lundberg. Her er også det eneste dokumenterte sporet av Nes Bygdealmening. Dessuten er det begynnelsen av det andre store vassdraget vi har i bygda, Haldenvassdraget. De første som satte spor etter seg her inne var de som tok ut kleberstein i Folvelsetera i 1. halvdel av det 9. århundre. Størrelsen på dette klebersteinsbruddet tilsier at det har vært "industriell" drift og mange folk involvert. Dessverre skal vi ikke besøke dette denne gangen. Skogsdrift var jo naturiig her hvor det var mulig å fløyte tømmeret ut. Det første som ble solgt fra Norge, var hogne bord av tykkelse 1 1/2", og i årene ca. 1300 var prisen (omregnet til 1968 kr) kr. 4,58 pr. tylft, men denne prisen steg relativt raskt, for i 1323 er prisen oppgitt til kr. 14,38 pr. tylft. Prisene har imidlertid gått sterkt opp og ned gjennom tidene. Variasjonene henger sammen med krigene som ble ført. Vi vet at i Nes var prisen i 1714 kr. 4,80 pr. tylft for 6 alen 12" tømmer levert på stranda ved Flolangen (Haldenvassdraget). Det var Kongen (Kirken) som eide det meste av skogen, og bøndene måtte i perioder søke om å få hogge trevirke til husbehov. Ellers ble det etter hvert satt mange restriksjoner for avvirkningen, idet kongene var redde for at skogene skulle bli rasert. I O. Olafsens oversikt over bygdealmeninger i Norge nevnes Nes Bygdealmening. Den er nevnt i forbindelse med bortleie av seterarbeite fire ganger mellom 1667 og 1759, og det synes nokså opplagt at den har ligget i den sørøstlige delen av bygda, sannsynligvis rester av en middelalder-allmenning som omfattet hele den del av Nes som vi i dag kaller Skauen, og som stort sett må ha blitt delt mellom gardene på Øststranda allerede på 1500-tallet eller før.

Vi siterer om dette fra O. Olafsen

«Nes Bygdealmemming. -

*I den ovenfor anførte Indberetning fra Fogden Dorph i Ø. Romerike (G.F.A. *) Ark. F. 21, 7) samt den medfølgende Indberetning fra Lens-manden i Nes af 11 Sept. 1759 omtales Nes Bygdealmemming. Lens-manden beretter, at han ved Samtale med to Mand, som havde sin Kund-skab fra sine Forfædre, havde erfaret, at der i Nes Sogn var en Almen-ning, men han vidste ikke, hvor den laa. Som Vidnesbyrd om Sandheden heraf anfører Fogden, at Kjølen Sæter af Fogden var bortbygset i Nes Bygdealmemming. Den havde tidligere været bevilget Even Frøhaug til Sommerhavn, efter den Maade Loven foresiger og bevilgedes nu paa samme til en anden Mand, formentlig Eftermanden paa Gaarden. Bygsel-seddelen var af 22 April 1748. Ligesaa anførte han en lignende Bygsel-seddel af 20 Mai 1719 paa Sæterhavn og Støl ved Østre Ende av Træsjøen. Endelig anføres en Bygselseddel af 23 Marts 1667, hvorved 3 Mand i Nes Sogn paa H. Maj. Vegne bevilgedes frit Sæterbeite i H. Maj. Almenning til Nes Sogn ved Kjølen strækkende sig til Urskogs Raa-dele. (Her kan ogsaa merkes en Designation over Sager i Ø. Romerike af Fogden 1732, hvor han nævner Østmarken i Nes Sogn, hvor der havde været en god Skog, som nu var udhugget og tildels brændt. (G.F.A. Ark. B.8.). Efter de nævnte Steder maa Almenningen have ligget i den syd- østlige Del af Sognet.»*

På 1600-tallet fantes sameier eller iallfall setersamarbeid på Skauen. Som vist i Nes bygdebok IV s. 330-333 setret vanligvis to eller flere grannegarder sammen.

*) Generalforstamtet

Spor etter denne setringa til Frøyhov finner vi igjen i navnet Frøyhov vangen / Frøyhovlia. Ved å studerer terrenget kan man se hvor vangen har vært, men det har ikkje vært mulig å finne rester etter hus. Buskapen ble fraktet med flåter over Glomma og det var en lang og slitsom tur både for folk og dyr. Når bruken av Frøyhov vangen opphørte er usikker. Nærheten til Bergersetera kan indikere et mulig samarbeide om seterdriften. Det eldste diplomert hvor Frøyhov er nevnt er fra Oktober 1325 og skrevet på Fyrri og omhandler : "Gudmund, Prest paa Skedsmo, Peter paa Freyhof og 4 Andre bevidne Sæbjörns Salg til Haakon Kuser af en Del af Gaarden lille Vanseim".

På 1600 tallet fikk vi en innvandring av finner i området og det er mulig noen av de gamle setervangene ble tatt opp av disse. Navnet Fallet kan indikere noe slikt. I Flolangen ble det i 1976 funnet en stokkbåt som aldri er blitt datert. Den er 6 m lang og 0,58 m bred. Finnene brukte slike båter, men den kan like gjerne vært brukt i forbindelse med klebersteins-utvinningen. Da befolkningen økte utover 1800 tallet ble mange av de gamle setrene/finneplassene til husmannsplasser.

66. Emne til kleberkar, Folvelseteren, Nes

Fløtning fra Flolangen, Øysjøen og Floen i Haldenvassdraget.

Notat av Oskar Kjensli April 2003

Flolangen dam var eiet av: Saugbruksforeningen, Kjuus og Nes kommune med 1/3 hver. For bruk under fløtningen ble det betalt en damavgift på 4 skilling pr. tylft = 13.33 øre. Avgiften ble betalt gjennom Fløtningsforeningen og belastet den enkelte tømmerkjøper. Dammen var en enkel trekistedam som ga reguleringshøyde på 1,50 meter. Det var bygget ny dam i 1882.

Norges Vassdrags- og Energidirektorat (NVE) har et vassdrags-nivellement langs hele Haldenvassdraget. I sitt nivellement "Hølandselv Bl. 2" oppgis damkronen = 191,36 og bunnstokken i nåleløpet er = 189,86 - altså 1,50 m reguleringshøyde. De oppgir et fastmerke-bolt i fjell ca. 2,50 m nordøst for dammen. Bolten har høyden 191,854 og er merket FM 19-hugget i fjell. Fra Flolangen ble det fløtet siste gang i 1923, og fra Øysjøen i 1928. Dammen ble revet og bunnen senket i 1944 slik at vannet fikk fritt løp. De 8 arbeiderne som utførte arbeidet hadde 2 kr. pr. dag. Mann med hest som kjørte torv til bygginga hadde kr. 3,50 pr. dag.

Ved å kontakte tidligere direktør i Haldenvassdraget, Tore Paulsen-Næss, var han vennlig å sende meg disse opplysningene.

Oskar Kjensli

En oversikt over folk og dyr i 1865.

Ved folketellingen i 1865 bodde det i:

	7 personer	1 hest	3 stort kveg	3 får	8 geiter	svin
Brøttersæteren	11	1	4	6		1
Faldet søndre	7	1	3	4	5	
Faldet nordre	8	1	8	3		
Nybak N	4	1	2	5	4	
Nybak Ø	9	1	4	5		
Udnæssæteren	8		3	4	4	
Østbergsæteren	54	6	27	30	21	1

Sleppa

Sleppas historie hører nøye sammen med Brautersetera. Ole Erik Eiers bok *“Gamle boplasser på Skogen”* gir en grei oversikt over den kjente historien. Sitat:

Brautersetra ligger i nordenden av Øisjøen, omlag 500 meter fra grensen til Aurskog og har i sin tid tilhørt Søndre Brauter seterskog.

Den første i Brautersetra som en med sikkerhet kjenner til, var Ole Sypriansen. Han kom fra Aurskog i 1834 og var sønn av Syprian Eriksen fra Tangen under Ovlien, og etterkommer av finnen Sigfrid Pedersen i Mangen. Hans kone var Mari Gudmundsdatter fra Vika i Aurskog. Marie ble enke i 1875 og bodde i “Lillebygningen” ved Brautersetra, det vil si Sleppa, sammen med sin datter. Det var yngste sønn, Peder, født 1826, som fortsatte her etter sin far, og ble gift med Berthe Gorine Paulsdatter Drognes. Peder Olsen ble enkemann i 1865 og bodde her med 5 av barna.

I 1840-årene bodde også Ole Hansen og Anna Kathrine Olsdatter her med to barn, antakelig i Sleppa. Omkring 1900 var flere ektepar boende i Brautersetra i kortere tid. Det var Karl Kaspersen og Anna, Anders Monsen, Johan Bogerud, Kristian Mangen med foreldre, og Arne Johansen. Kristian Sinkerud bodde i Sleppa i 1920. Den neste i Brautersetra var Gustav Johansen fra Sverige og Marie Antonsdatter fra Brauterfallet i tida 1912-1917. De to eldste barna ble født der. Derfra flyttet de til Tangen, seinere Nybakk. Fra ca. 1912 kom den gamle slekta tilbake med Bernt Johansen, som var dattersønn til Peder Olsen. Bernt var født i 1883 og sønn av Johan Kasper Larsen Bjørknes og Mathilde Indiane Persdatter. Han var gift med Hulda Olsen fra Ed i Dalsland, Sverige, født 1881. De bodde først i Sleppa, der to av barna ble født, før de overtok etter Gustav. De fikk 9 barn. Ole Brauterseter fortsatte på bruket til 1969, da han flyttet. Han har fra den tid brukt skolestua til snekkerverksted. Hvor gammelt våningshuset i Brautersetra var, er ukjent, men den sto først på haugen ved siden av der skolebygningen står. Skogeieren, Marius Ihle, flyttet bygningen nærmere Øisjøen før 1920. Nå er den omgjort til fritidsbolig av Bernt, som er sønn til Jens Brauterseter. Den gamle Låvebygningen står fremdeles, men fjøset er revet.

Putten sag

Ved stedet hvor Putten sag lå, står denne opplysningen

Brauter skog 174/2 Eier: Olaug Ihle.

På dette stedet hadde Sigvart Ihle Runni sagbruk i 1916/17. Sagmestere var gamle Anders Høgda og Harald Sagbakken. Reidar Pedersen var bakgutt. Fyrbøteren på dampmaskinen het Solbakken, fra Sørum. Hans Sjøli v/Ulviken i Aurskog var blant tømmerkjøerne. Han kjørte 8 vendinger pr. dag fra Heje skog. Vesle Anders Høgda har fortalt at han skulle få gevær hvis han bar mat til sin far hele vinteren. Det var en veg på 10,5 km i luftlinje. Han gikk fra Takholtlia - Romsjøen til vestenden - Holmen - Lundbersetera - Brauterfallet - til Putten.

Frøyhov vangen/Frøyhovlia

Det vi kjenner til om dette stedet er beskrevet side 3 og 4. Dessuten var eieren av Bergerseteren og eieren av Frøyhov i slekt. Et samarbeid om setring er vel ikke usansynlig.

Bergersetera eller Østbergersætera

som det heter i folketellinga i 1900.

I 1900 bodde Engebret og Mathilde Hedvik her med barna Kristian, Hans, Teoline Emilie, Johan og Ole.

Ole giftet seg med Borghild og de fikk 10 barn. Barna gikk på Brauterseter-skolen, men ble konfirmert i Aurskog kirke. Dette var den siste fastboende familien her. De flyttet herfra i 1949. Plassens opprinnelse er ikke kjent, men kan ha begynt som seter en gang i middelalderen. Plassen kan også ha blitt benyttet av finnene som innvandret i distriktet. Plassen tilhører i dag Saugbruksforeningen. Huset satte Ole opp i 1920 årene.

Noen av de siste som vokste opp i Bergersetera. Bilde er tatt av Ove Antonsen i 1998

Brauterfallet

Eller Faldet søndre som det heter i folketellinga 1865.

Familien som bodde her i 1865:

Fornavn	Etternavn	Familiestatus	Sivilstand	Alder	Kjønn
Ole	Peders.	Husf.	g	44	m
Elen M.	Andersd.	hans Kone	g	44	k
Peder	Ols.	deres Søn	ug	20	m
Christian	Ols.	deres Søn	ug	16	m
Ole	Ols.	deres Søn	ug	12	m
Anthon	Ols.	deres Søn	ug	6	m
Johan	Ols.	deres Søn	ug	3	m
Casper	Ols.	deres Søn	ug	1	m
Lina	Olsd.	deres Datter	ug	10	k
Maren	Olsd.	deres Datter	ug	8	k
Sofie	Olsd.	deres Datter	ug	5	k

Men husmannskone Katrine Olsdatter døde der i 1848 og husmann Søren Sørensen døde der i 1857. Navnet fallet indikerer en begynnelse som rydning under finneinnvandringen.

Stolpene bua står på bærer tydelig preg av dyr som har funnet smaken tiltrekkende. Saltbalja stod kanskje på bua?

Det var også omgangsskole i her til Brauterseterskolen var ferdig i 1924.

Nedre Nybakk

I 1865 bodde denne familien her:

Ole	Jakobs.	Husfader	Husmand med Jord	g	45
Birthe	Nielsd.	hans Kone		g	47
Hans	Ols.	deres Søn		ug	20
Nils	Ols.	deres Søn		ug	14
Christian	Helles.		Tjenestedreng	ug	16
Maren	Engebretsd.		Tjenestepige	ug	19
Fredrik	Thesaro		har ham for Betal	ug	24
Johanne	Tronsd.		har henne for Betal	ug	13

Familien forsvant til Amerika i 1880 åra sies det.

Hustuftene her måler ca 6,5 X 10 m. Det som antagelig var fjøset måler 8 X 10 m. Det er telt til 58 ryddningsrøyser i området. Nedre Nybakk Sag lå like ved og var i drift i årene etter 1900. Det ligger også en stor kullhaug igjen ikke langt fra saga. Antagelig har prisen på trekull falt så ingen fant økonomi i å frakte det ut.

Udnessetera

404 m over havet ligger Udnessetera med utsyn til Värmland, Norefjell i vest.

Hvor gammel seterplassen er kjenner vi ikke til, men det er vel ikke usansynelig at det ble setret her samtidig med at Frøyhov setret på kjølen mot Aurskog. Kanskje var det et bra sted å holde vakt om fiender skulle komme inn i landet. I alle fald var det branntårn her fram til 1930 årene. Da ble det bygget nytt tårn i Nybakk. Fra 1840 åra var det husmannsplass her.

Jakob Arnesen var den første kjente her. Barnebarnet Mathea har fortalt at de måtte gjete buskapeen på grunn av rovdirene. En gang var ulven like ved butrappa. Mathea var født i 1864. Hennes barnebarn, Signe Strømseter har skildret sin oppvekst i boka "Glimt fra livet på skogen" Med 12 barn bakte mora ca 30 brød i uka.

I 1865 bodde denne familien her:

Lars	Jakobs.	Husf.	Husmand med Jord	41
Christine	Larsd.	hans Kone		41
Laurits	Lars.	deres Søn		12
Mina	Larsd.	deres Datter		11
Indiane	Larsd.	deres Datter		9
Karen	Larsd.	deres Datter		6
Thea	Larsd.	deres Datter		6
Mathea	Larsd.	deres Datter		1
Maren	Isaksd.		Tjenestepige	40

I 1900 var dette familien her:

Halvor	Hansen	g	Husmand m J Skovarbeide	1866
Mathea	Larsdatter	g	Husmandskone	1865
Harald	Halvorsen	ug Søn		1890
Kristine	Halvorsen	ug Datter		1892
Karen	Halvorsen	ug Datter		1893
Lars	Jakobsen	e	Føderaadsmand	1825
Kaspara	Johansen	ug	Husgjerning og Kreaturstel	1881

Harald født i 1890 giftet seg med Borghild Tranden fra Aurskog og de fikk 12 barn.

Vi ser at det er samme familien som har bodd her gjennom årene og store ungeflokker som vokste opp her. Harald Udnesseter kjøpte stedet av Niels Stang i 1965.

Her ble myrene utnyttet maksimalt. De brukte truger på bakbeina til hesten når myra var blaut. Tradisjonelt handlet folkene her i Lierfoss og varene ble levert ved Sinkerudvelta.

Øvre Nybakk

En liten del av steinene som er blitt flyttet på i Nybakk

Området rundt Nybakk bærer preg av at det har blitt brukt i eldre tider enn det plassen er fra. Mest sannsynlig er sporene etter svenskfinnene som kom til distriktet på 1600 tallet.

De første vi kjenner som bodde her i 1865

Ole	Ols.	Husfader	Husmand med Jord	54
Berthe	Nilsd.	hans Kone		54
Andreas	Ols.	Tjenestedreng		26
Karen	Johannesd.	Pleiebarn		15

I 1900 bodde denne familien her:

Kasper	Kristensen	g	Husmand m J Skovarbeide	1867
Oline	Hansdatter	g	Husmandskone	1859
Karl	Olsen	ug	Dagarbeider Skovarbeide	1880
Kristian	Kaspersen	ug	Søn	1888
Hanna	Kaspersdatter	ug	Datter	1891

Sønnen Gunnar tok over plassen i 1945 og familien bodde her til 1969. Gunnar hadde mange timer i brannvaktårnet som lå ca. 800 m nord for Nybakk. I dag er Nybakk skogshusvær og feriested til familien Stang som eier plassen og omliggende skog.

Det er blitt flyttet på mye stein i Nybakk. Noen har hatt sansen for det estetiske også.

Nordre Brauterfallet

I 1865 bodde denne familien her:

Søren	Ols.	Husfd.	Husmand med Jord	32
Dorthea	Olsd.	hans Kone		39
Berthe L.	Sørensd.	deres Datter		6
Anna K.	Sørensd.	deres Datter		2
Berthe	Jonsd.	hans Moder		74
Casper	Anders.	Tjenestedreng		18
Lars	Ols.	Logerende	Dagarbeid.	31

Familien i 1900 var:

Dorthea	Olsdatter Husmandsenke	1827
Peder	Johansen Skovarbeide	1873
Karoline	Sørensdatter Husgjerning	1864
Vilhelm	Johansen Dattersøn	1891
Peder	Halvorsen Kjuus, Nes Skovarbeide	1857
Sofie	Sørensdatter Husgjerning	1860
Thora	Pedersdatter Datter	1888
Olava	Pedersdatter Datter	1891
Gina	Pedersdatter Datter	1895

Her var det jordlapper spredd over et stort område. Kjelleren ligger i en rund sandhaug øverst mot nord av eiendommen

Kjelleren ble brukt i felleskap med Søndre Brauterfallet

Ove Antonsen i kjelleren i Nordre Brauterfallet

Øversetera

Vi kjenner lite til historien om denne plassen. Bør kanskje sees i sammenheng med Brautersetera da arealet rundt denne er for lite til å vare hele sommeren til setring for en stor besetning. Hvis noen kjenner historien til dette stedet er vi takknemmelige for å få denne.

Det ser ut som setervangerene har ligget i området mot Søndre Brauterfallet. I området er det rester etter eldre ryddningsrøyser. Kan det tenkes at plassen ble til etter at noen hadde svedjet og forlatt området. Når området hadde blitt grasbevokst var det yppelig til setring.

Restene fra øversetera. Sikkert fra nyere tid.

På neste side er det bilde av en ryddningsrøys som kan være fra den tiden finnene holdt til i området.

Kullhaugen ved "Ner Nybakksaga"

Rett etter 1900 ble det brent mye trekull i Nes. I ca.1910 falt prisene drastisk. Vi kan finne tilsvarende hauger rundt i Nes forde det ikke var lønnsomt å frakte det ut.

